

جنبش حماس، مقاومتی برخواسته از بطن اخوان المسلمین در برابر اشغالگری

حماس یکی از برجسته ترین جنبش های مقاومت فلسطین است که از اخوان المسلمین در فلسطین نشأت گرفته است. تشکیل آن مصادف با وقوع انتفاضه اول در دسامبر 1987 بود که هدف آن آزادسازی فلسطین و بازگرداندن آوارگان فلسطینی به سرزمین هایی بود که از آنجا آواره شده بودند.

پیدایش و تأسیس

آماده سازی پروژه جنبش مقاومت اسلامی (حماس) از اواخر دهه 1970 آغاز شد و به مدت 10 سال ادامه یافت و در 10 دسامبر 1987 در جریان انتفاضه اول، تعدادی از رهبران جنبش اسلامی در منزل شیخ احمد یاسین در نوار غزه دیدار کردند و به اتفاق آرا پذیرفتند که وضعیت انتفاضه فرصتی است تا عملاً اقدام مسلحانه علیه اشغالگری آغاز شود و وارد مرحله جدیدی از درگیری ها و تظاهرات شود.

در این جلسه اولین بیانیه تنظیم شد و وظیفه چاپ و نشر و انتشار آن به دستگاه امنیتی نهضت که «مجد» نام داشت و به رهبری یحیی السنوار اداره می شد، محول شد. اما اوضاع امنیتی اجازه انتشار آن را در روز بعد نداد و اعضای سازمان تا روز دوشنبه 14 دسامبر 1987 موفق به توزیع آن نشدند و فردای آن روز در سراسر نوار غزه پخش شد.

حماس اولین منشور خود را در سال 1988 صادر کرد و اولین مجلس شورای خود را در اوت 1991 تشکیل داد.

عوامل ظهور حرکت

این جنبش در نتیجه عوامل داخلی، منطقه ای و بین المللی، از نکت 1948 به طور کلی تا شکست 1967 به

طور خاص، توسط مردم فلسطین به وجود آمد. در سطح داخلی، ادامه اشغالگری اسرائیل و اقدامات تحریک آمیز روزانه آن، انگیزه ای برای ظهور این جنبش بود و در سطح عربی و منطقه ای، شکست 1967 و تغییرات اساسی در اندیشه سازمان آزادیبخش فلسطین در دهه 1980 از ایدئولوژی مقاومت به ایدئولوژی مذاکرات مسالمت آمیز و رشد بیداری اسلامی در جامعه فلسطین و... همه اینها در زمینه سازی ظهور جنبش حماس در صحنه کنش سیاسی فلسطین تأثیر داشت.

نام گذاری

جنبش حماس شاخه ای از اخوان المسلمین است و به همین دلیل به آن جنبش اسلامی می گویند و با راه اندازی خود مرحله جدیدی از مقابله با اشغالگری را آغاز کرد و نام آن به "حركة المقاومة الإسلامية" تبدیل شد و به اختصار حماس نامیده شد.

اندیشه و ایدئولوژی

اندیشه جنبش حماس به سختی از آنچه که توسط اخوان المسلمین پذیرفته و مطرح شده است منحرف می شود، علیرغم اینکه این جنبش به دلیل زندگی در زیر فشار اشغالگران اسرائیل دارای ویژگی خاصی است و جنبش مقاومت محسوب می شود، اسلام را رویکرد خود می داند و اندیشه ها و مفاهیم خود را از آن استخراج می کند و در همه مفاهیمش بر آن تکیه می کند.

یکی از روندهای سرنوشت سازی که جنبش حماس به آن معتقد است این است که درگیری خود با اشغالگران اسرائیل را یک "درگیری وجودی و نه مرزی" می داند و جهاد و مقاومت را راه رهایی و مذاکرات صلح با اسرائیل را اتلاف وقت و بی توجهی به حقوق می داند.

این جنبش تأکید می کند که در برخورد با حوادث بسیار انعطاف پذیر است و می گوید که این انعطاف را با ورود به انتخابات مجلس قانونگذاری فلسطین در سال 2005 و تشکیل اولین دولت در تاریخ خود نشان داد. توجه داشته باشید که این جنبش از شرکت در انتخابات قانونگذاری سال 1996 خودداری کرد.

برجسته ترین رهبران حماس

شیخ احمد یاسین به عنوان اولین بنیانگذار جنبش حماس و از برجسته ترین رهبران تاریخی آن به همراه گروهی دیگر از رهبران موسس از جمله: عبدالعزیز الرنتیسی، عبدالفتاح دخان (المنطقة الوسطی)، محمد شمعة (مخیم الشاطئ)، ابراهیم الیازوری (غزه)، صلاح شحادة (الشمال) و عیسی النشار (رفح) به شمار می رود.

رژیم اشغالگر اسرائیل، احمد یاسین را در 22 مارس 2004 ترور کرد و دکتر عبدالعزیز الرنتیسی جانشین وی شد که تنها یک ماه پس از شیخ یاسین ترور شد.

موسی ابومرزوق در تأسیس جنبش حماس مشارکت داشت و پس از دستگیری رهبران و کادرهای جنبش حماس توسط نیروهای اشغالگر، مسئولیت بازسازی این سازمان در سرزمینهای اشغالی را بر عهده داشت و ریاست دفتر سیاسی جنبش حماس بین 1993-1995 را بر عهده گرفت.

خالد مشعل نیز یکی از بنیانگذاران این جنبش است و در سال 1971 به شاخه فلسطینی اخوان المسلمین پیوست و جنبش اخوان المسلمین فلسطین را در دانشگاه کویت تحت نام "كتلة الحق الإسلامية" رهبری کرد و بین سال های 1996 تا 2017 ریاست دفتر سیاسی جنبش را بر عهده داشت. او در 25 سپتامبر 1997 در اردن مورد سوء قصد قرار گرفت، اما ناکام ماند.

اسماعیل هنیه در می 2017 به عنوان رئیس دفتر سیاسی جنبش انتخاب شد و جانشین خالد مشعل شد. وی پس از پیروزی جنبش حماس در سال 2006، رئیس دولت خودگردان فلسطین بود، اما محمود عباس، رئیس تشکیلات خودگردان، او را در ژوئن سال 2007 از سمت خود برکنار کرد. او از جمله کسانی بود که به تبعید به منطقه مرج الزهور محکوم شد، اما او پس از امضای توافقنامه اسلو به نوار غزه بازگشت و رئیس کتلة الإسلامية دانشگاه اسلامی غزه شد.

محمود الزهار، یکی از اعضای دفتر سیاسی جنبش، در سال 1988، 6 ماه پس از اعلام تأسیس جنبش، دستگیر

شد و از جمله کسانی بود که در سال 1992 به مرج الزهور در جنوب لبنان تبعید شد و یک سال کامل را در آنجا گذراند. او در سال 2003 مورد ترور قرار گرفت، اما ناکام ماند.

خواستگاه اولیه

جنبش حماس پس از تأسیس به یکی از برجسته‌ترین جنبش‌های مقاومت فلسطین تبدیل شد، زیرا از آغاز خود دور از رقابت عربی نبود و از مقبولیت آشکار خلیج فارس برخوردار شد و در سال 1988 دفتری در عربستان سعودی افتتاح کرد.

با حمله عراق به کویت، سازمان آزادیبخش فلسطین به نفع عراق موضع گرفته بود که همین امر روابط خلیج فارس و فلسطین را با بحران مواجه کرد، با این حال، حماس، موضعی متفاوت از موضع سازمان آزادیبخش اتخاذ کرد و به فلسطینی‌ها کمک کرد تا روابط خود را با خلیج فارس بازگردانند، زیرا حماس این تهاجم را محکوم و آن را یک رویداد منفی تلقی کرده و از عراق خواست که از کویت خارج شود.

عربستان سعودی، احمد یاسین، بنیانگذار این جنبش را در سال 1998 پذیرفت و این اقدام، نزدیکی مهم عربستان سعودی با جنبش حماس را تایید می‌کرد.

با تشدید حوادث انتفاضه در نوار غزه، وضعیت اعتراضات و تقابل مردم از نوار غزه به سمت کرانه باختری منتقل شد، زیرا رهبران (حماس) به دنبال تشدید تقابل و مشارکت توده‌های مردمی کرانه باختری در آن بودند. در سال 1992 و در پی آدم ربایی و کشته شدن یک سرباز اسرائیلی، جنگی گسترده توسط نیروهای اشغالگر علیه حماس، آغاز شد و برخی از رهبران آن به ویژه الرنتیسی و یحیی السنوار دستگیر و مورد آزار و اذیت قرار گرفتند و به مرج الزهور در جنوب لبنان تبعید شدند.

این جنبش توسعه یافت، رشد کرد و کار آن از مرزهای نوار غزه فراتر رفت. دفتر سیاسی حماس در سال 1999، پس از آن که دولت اردن به دلیل آنچه در آن زمان تخلفات غیرقانونی جنبش نامید، دفاتر آن را در عمان بست، به دمشق منتقل شد.

بدتر شدن روابط عربستان و سوریه از سال 2005، علاوه بر بحران تقسیم فلسطین در سال 2007، عواملی

هستند که بر روابط عربستان سعودی با حماس تأثیر منفی گذاشتند، این رابطه تا پس از اتفاقات سوریه در سال 2011 که شکافی بین حماس و نظام سوریه به وجود آمد، بهبود آشکاری نداشت و در نتیجه دفاتر سیاسی حماس در دمشق بسته شد و این جنبش به خلیج فارس به ویژه قطر منتقل شدند.

اقدام نظامی

این جنبش در سال 1986 و قبل از راه اندازی رسمی شاخه نظامی، گروه «مجاهدین فلسطین» را به رهبری صلاح شحاده تأسیس کرد و توانست برخی عملیات مسلحانه از جمله کاشت مین انفجاری و تیراندازی به گشت‌های اشغالگر انجام دهد.

سپس شاخه نظامی در اواسط سال 1992 به عنوان «کتاب عز الدین القسام» نام گرفت و ریاست آن بر عهده صلاح شحاده بود و پس از ترور وی، محمد الضیف که از برجسته ترین رهبران به شمار می رود جانشین وی شد.

این جنبش با انجام عملیات های شهادت طلبانه به رهبری مهندس یحیی عیاش در دهه 1990 به تقویت قدرت و اقدام نظامی خود کمک کرد، سپس در جریان انتفاضه دوم (انتفاضه الاقصی در سال 2000) و به خصوص حمله به شهرک های اسرائیلی، چه در کرانه باختری و چه در نوار غزه، که اشغالگران اسرائیل در سال 2005 از آن خارج شدند، توسعه یافت.

این گردان ها بر تولید محلی موشک ها متکی هستند، زیرا مهندسان آنها موشک هایی با برد بیش از 15 کیلومتر می سازند. از بارزترین چیزهایی که آنان تولید کردند، نمونه ای از هواپیمای ابابیل در دو نوع (تجسسی و تهاجمی) بود که در ابتدای تولید بر فراز وزارت دفاع اسرائیل پرواز کرد و در نبرد «طوفان الاقصی» در اکتبر 2023 مورد استفاده قرار گرفت.

گردان های عزالدین قسام نیز چندین عملیات را علیه رژیم اشغالگر اسرائیل در اشکال مختلف مقاومت، انجام دادند و مسئولیت تعدادی از عملیات استشهادی را بر عهده گرفتند و بسیاری از سربازان اسرائیلی را به اسارت گرفتند. تل آویو، حیفا و راکتور دیمونا را با موشک های دست ساز خود بمباران کردند و با یگان های کماندویی دریایی (وحدة الضفادع) از طریق زمین، هوا و غواصی در زیر دریا به

تشکیل دولت

حماس در سال 2006 در انتخابات مجلس قانونگذاری فلسطین با اکثریت زیاد پیروز شد و با این پیروزی جنبش آزادیبخش ملی فلسطین (فتح) برای چندین دهه از خط مقدم صحنه فلسطین کنار گذاشته شد و دولتی به ریاست اسماعیل هنیه تشکیل شد، در نتیجه با فشارهای داخلی و خارجی مواجه شد که منجر به شکست آنان شد و درگیری های خونینی بین آنان و جنبش فتح در گرفت که با اداره نوار غزه توسط حماس به پایان رسید و محمود عباس، رئیس جمهور فلسطین، انحلال دولت وحدت ملی را که پس از توافق مکه تشکیل شده بود را اعلام کرد و سلام فیاض مأمور تشکیل دولت اضطراری شد و هنیه برکنار شد.

در لیست تروریستی آمریکا

ایالات متحده آمریکا، حماس را در لیست تروریستی خود قرار داده و مقاومت ملی را که در داخل فلسطین علیه رژیم اشغالگر اسرائیل انجام می دهد، یک عمل مجرمانه است. سپس با این فهرست، به آریل شارون، نخست وزیر سابق اسرائیل، چراغ سبز نشان داد تا با ابزارهای خود، از جمله ترور و انحلال فیزیکی مستقیم رهبران و کادرهای حماس، از شر آنان خلاص شود.

بین عهد و سند

حماس در اول ماه می 2017 میلادی سندی از اصول و سیاست های کلی را اعلام کرد که در آن تاکید می کند که هیچ بخشی از سرزمین فلسطین را صرف نظر از مدتی که اشغالگری اسرائیل ادامه می یابد و بدون توجه به شرایط و فشارها، واگذار نمی کند.

این سند شامل 42 نکته بود که در 12 عنوان بیان شده بود، تأکید می‌کند که قدس پایتخت فلسطین است و مسجد الاقصی حق انحصاری مردم و ملت است. و هرگونه پروژه و تلاش‌هایی که هدفشان حل و فصل موضوع آوارگان فلسطینی است را رد کرده و همچنین با امتناع از به رسمیت شناختن مشروعیت اشغالگری اسرائیل، تأکید کرد که هیچ جایگزینی برای آزادسازی کامل فلسطین از رودخانه تا دریای آن وجود ندارد.

در این سند همچنین آمده است که مقاومت در برابر اشغالگری با هر ابزار و روشی حق مشروعی است و مقاومت مسلحانه گزینه راهبردی حفاظت و احیای حقوق ملت فلسطین است.

انحلال کمیته اداری

در 12 اکتبر 2017، حماس و فتح در پایان نشست گفتگو که در قاهره برگزار شد، با حمایت مصر به توافق رسیدند. این قانون تصریح می‌کند که دولت وفاق ملی به ریاست رامی الحمد الله اختیار دارد تا تمامی مسئولیت‌ها در نوار غزه را بر عهده بگیرد و گارد ریاست جمهوری بر گذرگاه‌ها و گذرگاه مرزی رفح با مصر نظارت کند.

این تحولات با اعلام جنبش حماس در 17 سپتامبر 2017 مبنی بر انحلال کمیته اداری در نوار غزه و درخواست از دولت وفاق ملی برای آمدن فوری به نوار غزه و انجام وظایف خود، علاوه بر موافقت با برگزاری انتخابات سراسری فلسطین، صورت گرفت.

منبع: الجزایر

<https://www.aljazeera.net/encyclopedia/2014/2/10/%>